

УЧОРА
ОКРАНИ

УЧОРА
ОКРАНИ

ԱՇՈՒՂ ԹԻՖԻԼԻ

ԵՐԳԵՐ

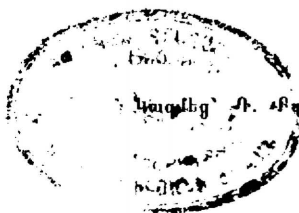
«Մերանի» հրատարակչություն

Քբիլիսի 1982

Աշուղ Քիֆիլու (Եղո Մանուկյանի) երգերի ժողովածուն լույս է տեսնում հեղինակի մահից 60 տարի անց ու ընդգրկում է նրա ստեղծագործությունների միայն կեսը:

Քիֆիլին՝ մեծահամբավ Ջիվանու ժամանակակիցն է, նրա երկրպագուն ու բարեկամը, տաղանդավոր Գուսան Հավասու ուսուցիչը:

Քիֆիլու գրական ժառանգության վերհանման անհրաժեշտ, բայց դժվարին գործը հաջողությամբ է պսակվել գրականագետ Գիմիկ Բագրատունու խրախուսելի ջանքերի շնորհիվ:

Կարգից՝ Տ. Բագրատունին

2870-82

A ————— 70103-39
M 604 (08)—82 133—82

С—Издательство «Мерани», 1982 г.

ԱՇՈՒՂ ԹԻՖԻԼՈՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ

19-րդ դարի կեսերին ժողովրդական երգ ու նվագի հիմքի վրա Զավախսի հայ ազգաբնակչության շրջանում զարգանում է աշուղական արվեստը: 30—40-ական թվականներին այստեղ հայտնի էր հայ աշուղական պոեզիայի նշանավոր գեմբերից մեկը՝ էրզրումից գաղթած Ղունկիանոս Կարնեցին (1781-1841 թ. թ.), որը մեծ դեր է խաղացել հայ գուսանական արվեստի զարգացման գործում:

60—70-ական թվականներին ասպարեզ եկավ հայկական ազգային աշուղական նոր դպրոցի հիմնադիրներից մեկը՝ բանաստեղծ, երգիչ-երածիշտ Զիվանին, որը իր երգերով արտահայտեց հասարակական հնչողություն ունեցող խոր ու նուրբ գաղափարներ, մարդկային զգացմունքներ: Զիվանու ստեղծագործության հիմքում ընկած են հայ գրական լեզուն և սղոթային ժողովրդական եղանակները:

Նույն ժամանակաշրջանում հանդես եկան աշուղներ Սիային, Թիֆլիսին և ուրիշներ, որոնք երգում էին գյուղական հարսանիքների, խնջույքների, ժողովրդական տոնախմբությունների, ուխտաղնացությունների ժամանակ: Եթե Զիվանու ստեղծագործություններն ու աշուղական տաղանդը գնահատվել և ուսումնասիրվել է ինչպես նախասովետական, այնպես էլ սովետական շրջանում, ապա, ցավոք բավարար չափով չի լուսարանված Սիային, իսկ Թիֆլիսին և մյուսները պարզապես մոռացության են մատնված:

Աշուղ Թիֆլիու գրական ժառանգությունը կորստից փրկելու, հրատարակելու և գնահատելու փորձեր կատարվել են վաղուց, սակայն որոշակի արդյունք չի ստացվել: Եվ ահա այդ դժվարին ու պասովաբեր գործը իր վրա է վերցրել Ախալքալաքի նախկին մանկավարժական ուսումնարանի դիրեկտոր՝ Վահագն Մկրտչյանը: Նա, քաջատեղյակ լինելով Թիֆլիու գործունեությանը (նույնիսկ նրա կյանքի վերջին տարիներին ուղեկցել է շրջագայությունների ժամանակ), կարողացել է հավաքել ու գրի առնել նրա երգերը, դրանով իսկ իր երախտագիտության ու հարգանքի տուրքը մատուցել համազուգացի աշուղին:

Թիֆլիին՝ Եղո Մանուկյանը, ծնվել է 1845 թվականին, Ախալքալաքի գավառի Սուլդա գյուղում, հողագուրկ գյուղացու ընտանիքում: Վաղ հասակից պատանի Եղոն մեծ սեր է տածում աշուղական արվեստի նկատմամբ, սովորում է նվագել սազի վրա ու մեծ հետաքրքրությամբ մասնակցում է գյուղական օդաներում կազմակերպված աշուղական հանդեսներին: Ինչպես Ջիվանին, Թիֆլիին ևս սովորել է ժամանակին մեծ համբավ վայելող, հեքիաթասաց ու երգասաց կարգախցի աշուղ Սիալու (Ղարա Ղազար) մոտ, Թիֆլիին ունեցել է արտակարգ ընդունակություններ, հաջողությամբ ուսանել է աշուղական արվեստը և հրաժեշտ տվել սիրելի վարպետին: Սիալին, ընդունված կարգի համաձայն, Եղոյին տրվել է Թիֆլիի (պատանի) անունը, օրհնել սազը ու բարի ճանապարհ մաղթել:

Առաջին շրջանում Թիֆլիին երգել է Սայաթ-Նովայի, Շիրինի, Սիալու, ալեուհետև՝ Ջիվանու ու այլոց երգերը: Սակայն երիտասարդ աշուղը դրանով չի բավարարվել, սեփական երգեր հորինելու փորձեր է կատարել և արժանացել ուշադրության: Հետագա տարիներին աստիճանաբար կատարելագործվում է նրա արվեստը, ու համբավը տարածվում ոչ միայն իրենց գյուղում, այլև ողջ Ջավախքում: Գաղթի տարիներին մեծ տառապանքներ կրած Թիֆլիին ստիպված թողնում է հայրենի գյուղը և բնակություն հաստատում Բաթումում, ուր և վախճանվում է 1923 թվականին, 78 տարեկան հասակում:

Նրա .երգերի թեման սերն է, սոցիալական անարդարու-
թյունը, բարոյականութիւնը:

Լինելով հարսանիքի և ուրախության երգիչ, Աշուղ Թի-
ֆիլին հորինել է կենսուրախ երգեր: Հարսանյաց հանդեսնե-
րի յուրաքանչյուր արարողութիւնը՝ նորահարսին հոր տա՛նից
դուրս բերելը, փեսացուին շորեր հագցնելը և այլն, գովերգի
է համապատասխան հորինվածքով: Թիֆիլուն են պատկանում
«Քամադան», «Ենամի՛», «Օշախդ շեն է», «Եկել եմ բարի տե-
սության», «Ձեզ բարի լույս, բարեկամնե՛ր» և այս բնույթի
ուրիշ շատ երգեր:

Թիֆիլին արձագանքել է իր ժամանակի անցուղարձին:
Համաժողովրդական նշանակութիւն ունեցող իրադարձու-
թյունները նրա աչքից շեն վրիպել: Բնորոշ է առաջին իմպե-
րիալիստական պատերազմի մասին գրած երգը: Պատերազ-
մի դաշտում գոհվում են աշուղի եղբայրը և աղջկա
ամուսինը: Մեղադրելով անգութ թագավորին՝ նա ասում է.

Սագս արախուրջան էլ մի լար շունի՛,

Եղբայրս զոհվել է, շիրիմին քար շունի՛,

Աղջիկս ողբում է, քր էլ յար շունի՛,

Թագավորն անգութ է, խղճմտանք շունի:

Աշուղն ըմբոստանում է տիրող կարգերի դեմ: Մի սյու-
ժեից երևում է, որ Սուլդալի գյուղացիները անասունների
համար շեն կարողացել կեր կուտակել և որոշել են հնձել
Քոչոր աղալի լայնարձակ մարգագետինը: Այդ հանդուգն
բայի համար նրանք պատժվում են: Աշուղը պաշտպանում
է գյուղացիներին, խարազանում թե՛ տիրող կարգերը և թե՛ ա-
ղալին, ընդգծելով, որ Քոչորը «չոքել էր գյուղացու բկին...»

Աշուղ Թիֆիլու համարձակութիւնը ցայտուն կերպով
երևում է սոցիալական մոտիվով գրած յուրաքանչյուր եր-
գում: «Փանգատ» բանաստեղծության մեջ բացահայտ կեր-
պով մերկացնում է ցարական կարգերը՝ «Տարին բուրբ
պարտքի տակ ես, թագավորի հարկի տակ ես»: Նա զգում է
մոտալուտ ազատության պահը և «հալալ համարում զձե՜ր
կրելը»:

Երբ 1917 թվականի դեկտեմբերին ռուս-թուրքական ճակատից ռուսական զորքերը նահանջում են, հեռատես աշուղը ևս կանխագուշակում է թուրքերի հարձակումը, ուստի նա աղերսանքով դիմում է ռուսական զորքին.

Աման, ռուսնե՛ր, մի՛ք գնա,
Մի՛ք անտեր թողնի մեր հողը,
Սուլթան-էֆենդին մեզ կուտի,
Այդ խառղախ, քայանչի գողը:

Եվ ահա սարսափելի գաղթը: Երիտթուրքերի հայակեր քաղաքականության հետևանքով 1918 թվականին Ախալքալաբի դավառի հայերը, թողած տուն ու տեղ, քայլում են մահասփյուռ փոշեպատ ճանապարհներով, գիշերը քնում են բաց երկնքի տակ, հացի փոխարեն արմտիք ուտում, համաճարակը նոսրացնում է նրանց շարքերը: Այս ամենին վկա աշուղը ողբում է.

Չար Սուլթանը արեւածարավ,
Ողջ հայերին է կոտորում,
Դու էլ հայ ես, աչիդ լավ բաց,
Քնել պետք չէ, շուտով վեր կաց:

Թիֆլիսն իտր համակրանքով է վերաբերվել հայ առաջադեմ մտավորականներին: Խ. Աբովյանի, Ղ. Աղայանի մասին երդեր է հորինել: 1923 թվականին անձամբ ծանոթացել է Հ. Քումանյանի հետ, և նրա հետ ունեցած զրույցն ավարտելուց հետո, հանպատրաստից մի երգ է հյուսել, որն էլ երևում է, որ բանաստեղծը աշուղին հուսադրել է.

Հույսով ասավ՝ մի լոնցնի քո լարը,
Մեզ ազատություն է բերել էս դարը,
Պիտի ցնձա հայոց դաշտն ու սարը,
Պիտի ծաղկեն շուր անապատն ու փարը:

Լինելով Զիվանու ժամանակակիցն ու մտերիմը, Թիֆլիսին, անշուշտ, իտր ազդեցություն է կրել նրանից: Զիվանու նման նա ևս աշուղին տալիս է նույն կոչումն ու դերը.

Աշո՛ղ, ժողովրդի համար ի՞նչ ասա,
Միշտ գովերգի՞ր, սրտանց երգ ու տաղ ասա,

լավին խնդա, ցավին ախ ու վախ ասա,
լացի նետ լաց, հացին լի, ուրախ ասա:

Աշուղի երգերի տեքստերը հարազատորեն վերարտադրելու նպատակով բանահավաք Վ. Մկրտչյանը ունկնդրել է շատ կատարողների ինչպես Սուլդայում, այնպես էլ Զավախքի մյուս գյուղերում: Զնայած բանահավաքը ցուցաբերել է մեծ զգուշութուն, բայց, երգերը մանրամասնորեն ուսումնասիրելիս, կարելի է նկատել, որ կատարողները և ինքը՝ Բանահավաքը, մոռացված բառերի փոխարեն դրել են նորերը, որոնք այն ժամանակաշրջանում գործածական չէին ու շեն մերվում տվյալ ոտանավորի բառատեքստի հետ:

Ժամանակակիցների և բանահավաքի վկայությամբ Թիֆլիսն իր երգերի եղանակները մեծմասամբ ինքն է հորինել, մի բանի երգեր կատարել է միևնույն եղանակով: Դրանց տաղաչափական ձևերը, երաժշտական շեշտերը համապատասխանել են ընտրած եղանակին: Նա օգտվել է նաև ուրիշ աշուղներին պատկանող երաժշտական մեղեդիներից:

Թիֆլիսն շտորհալի աշուղ էր, նրա երգերը լավ են հանգավորված, բացի տողերի վերջնականների ութմից, կա նաև ներքին ութմ ու համաչափություն, օրինակ.

Հայոց վշտի, հայոց երգի.

Հայոց վերֆի համար ծնվա,

Հայոց բառի, հայոց տառի,

Հայոց ֆարի համար ծնվա:

Գրի առնված երգերի թիվը անցնում է 100-ից: Թիֆլիսում է վերագրվում նաև երկու երգախառն հեքիաթ:

Մյուս աշուղների նման Թիֆլիսն ևս ունի թուրքերեն լեզվով հորինած երգեր, նա շատ հաճախ ելույթներ է ունեցել նաև թուրքական գյուղերում:

Հետազոտելով Գ. Թարվերդյանի կազմած «Հայ աշուղներ» (Երևան, 1937) ժողովածուում տպագրված «Խառնվեցավ . . . » երգը (էջ 10.), հակառակ գոյություն ունեցող որոշ կարծիքների, եկել ենք այն հետևություն, որ դա պատ-

կանում է մեր հայրենակից աշուղ Թիֆլիու: Մեր ասածը չի կարող հերքել այն հանգամանքը, որ բանաստեղծութւան վերևում դրված է «Թիֆլի-օղլի» ստորագրութւոնը. ըստ երևութիւն դա ինչ-որ թյուրիմացութւոն է: «Այնուամենայնիվ հնարավոր է, — գրում է Թարվերդյանը, — որ իմ հավաքած նյութերի մեջ սպրդած լինի և ինձ անհայտ, տպված երգեր» («Հայ աշուղներ» էջ 22):

Չնայած Թիֆլիին լավ դիտեր աշուղական տաղաչափութւոնը, սակայն միշտ չէ որ հարազատ է մնացել դրան: Աշուղի համար առաջնայինը ասելիքի բովանդակութւոնն էր և ոչ թե ասիւածներ:

Թիֆլիին իր երգերը հորինել է ժողովրդական խոսակցական լեզվով: Կատարման ժամանակ վարպետորեն կարողացել է համադրել ասերգային և պարերգային տարրերը: Նրա ստեղծագործութւոնը ընդգրկում է կենցաղագրական հարուստ նյութեր և ունի ճանաչողական որոշանկի արժեք:

Թիֆլիին ավելի մեծ համբավ կարող էր ձեռք բերել, եթէ նրա երգերը իր ժամանակին հրապարակվեին: Աշուղի գործունեութւամբ ոչ ոք չի հետաքրքրվել, ինքն էլ դրանից չի դժգոհել:

Մեր ժամանակի նշանավոր գուսան Հավասին մեծ համակրանքով էր խոսում Թիֆլիու մասին, որին աշակերտի է մի քանի տարի: Հավասու երգերը ուշադիր ընթերցելիս գրում ես Թիֆլիու շունչը: Երախտապարտ Հավասին իր վարպետին ձոնել է մարդասիրական խոր գգացմունքով օժտված երգեր:

Թիֆլիին ունեցել է իր երգերի դավթարը: Ախտ՝ս, որ ոչ մի կերպ չի հաջողվում գտնել այն: Պետք է հուսայ, որ դավթարն ինչ-որ տեղում է պահվում և մի օր կհայտնվի ու դրանով հնարավոր կդառնա ամբողջացնելու աշուղ Թիֆլիու գրական ժառանգութւոնը: Երկար որոնումներից հետո մեզ հաջողվեց գտնել աշուղի լուսանկարը, որը տպագրված է այս ժողովածուում:

ԴԻՄԻԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Ա Շ Ո Ւ Ղ

Աշո՛ւղ, ժողովրդի համար խաղ ասա՛,
Միշտ գովերգիր, սրտանց երգ ու տաղ ասա՛,
Հավին խնդա, ցավին ա՛խ ու վա՛խ ասա՛,
Հացի հետ լաց, հացին լի, ուրախ ասա՛:

Ցանող-հնձողներին բարին կամեցիր,
Գնա արտվորի հետ բարեկամացիր,
Ժողովրդի շարն ու բարին իմացիր,
Նրա համար սրտի խոսք ու խաղ ասա:

Ուր ժողովուրդ չկա, սազը ո՞ւմ է պետք,
Խնդությունը, խաղը, տաղը ո՞ւմ է պետք,
Թիֆիլի, շորացած բաղը ո՞ւմ է պետք,
Անիմաստ երգչին միշտ ավա՛ղ ասա:

Մ Ն Վ Ա

Հայոց վշտի, հայոց երգի,
Հայոց վերքի համար ծնվա,
Հայոց բռնի, հայոց տառի,
Հայոց քարի համար ծնվա:

Հայոց հողի, հայոց ջրի,
Հայոց սարի համար ծնվա,

Սեր ու կարոտ, խինդ երգելու,
Ես իմ դարի համար ծնվա:

Սազը ձեռքիս մեկ խնդում է,
Մեկ հառաչում, տխուր երգում,
Մեկ ելնում է արեգակը,
Մեկ բուք ու հողմ, ձյուն է գալիս:

Իմ հայի պես հայ եմ ես էլ,
Վիշտ ու կարիք ցավ եմ տեսել,
Թիֆլիսու էլ մի վշտացնի,
Հազար կոիվ, դավ եմ տեսել:

ԻՆՔՍ՝ ԻՆՁ

Ամեն մարդ մի պաշտոն գտավ,
Ինչ սազի ծառա մնացիր,
Ուսդ առած՝ միշտ գյուղից-գյուղ,
Գունից-դուռ անցար, գնացիր:

Մի օր կուշտ, մի օր քաղցած,
Մի օր պատի տակ մնացիր,
Մի օր խնդացիր, բերկրացիր,
Մի օր ողբացիր ու լացիր:

Մեկը քեզ մի հաց կամեցավ,
Իր տաքուկ հարկի տակ առավ,
Մեկը լոկ անուշ խոսք ասավ՝
Անուշ լեզվով սիրտդ շահեց:

Ամեն մարդ մի պաշտոն գտավ,
Ինչ սազիդ ծառա մնացիր,
Թիֆլիս՝ կյանքիդ շատն անցավ,
Էլ հոգ չէ, քիչ էլ դիմացիր:

ԻՄ ՍԱՉԸ

Քեֆի համար է ստեղծված իմ սազը,
Երգ ու տաղի, խաղի համար է ստեղծված
 իմ սազը,
Ողբ ու կոծի, լացի համար է ստեղծված
 իմ սազը,
Իմ սիրելի խալիսի համար է ստեղծված
 իմ սազը:
Նս վարպետ եմ, ուզածիս պես ինքս եմ շինել
 իմ սազը,
Միշտ տարել եմ նրա ցավը, նրա քնքշանքն
 ու նազը,
Ուրախ հնչե, չպակասի ժողովրդիս մի մազը,
Երջանկություն, ուրախություն՝ այդ է խնդրում
 իմ սազը:
Երբ պարում են, թռչկոտում է իմ սազը,
Երբ լալիս են, հեծկլտում է իմ սազը,
Երբ խնդում են, հրճվում է իմ սազը,
Թող անկատար շմնա սրտիս մուրազը:
Ցանկանում եմ, որ ոչ ես լամ, ոչ սազս,
Պաղատում եմ, որ կատարվի ուզածս,
Խաղաղություն լինի արար-աշխարհին,
Խաղաղություն ու կյանք երգի իմ սազը:
Թիֆլիսն եմ՝ մեծ Սիւայուն միշտ ծառա,
Նրա շնչով, նրա ոգով դաս առա,
Սազ սիրեցի, յարիս սիրուց ես վառա,
Սազս առած՝ հայոց աշուղ ես դառա:

ՀԱԶԱՐ ՄԱՂԻՑ ՀԱՅ ԵՄ ԿԵՐԵԼ

Իմ սազի հետ թափառել եմ,
Հազար մաղից հաց եմ կերել,

Մի օր ցորեն, մի օր գարի,
Մի օր էլ տապկած հմ կերել:

Հայի լավաշ, գյուրջու պուրի,
Թուրքի ատպայ, օսի՝ քյարզին,
Ռուսի կաշ, մյուսի մոտ խաշ,
Բաքվեցու շորեկն հմ կերել:

Ուր գնացի մեր կովկասցին՝
Միշտ դուռը բաց, սեղանին՝ հաց,
Իր սրտով շեն, իր հոգով լեն,
Ամեն տեղ հաց, կուշտ հմ կերել:

Լեզուներն են միայն տարբեր,
Քաշում տանում են վեր ու վեր,
Ասում են՝ Թիֆլիս՝ ախպեր,
Մենք բոլորս ենք աշուղասեր:

Ե Ր Ա Ջ

Երազիս մեջ մորս տեսա,
Մանուկ էի գիրկն առավ,
Սիրով նայեց, ասավ, բալա՛,
Ինձ քեզանից ով տարավ:

Ասի, մայրի՛կ, փոքրիկ հմ դեռ,
Ինձ օրորիր, երգ ասա,
Ասավ՝ ավա՛ղ, ազի՛զ բալա,
Այս երազ է, որ տեսար:

Վերջին անգամ սիրով գրկեց,
Ջերմ գուրգուրեց ու լացեց,
Լուսաբացը խեղճ Թիֆլիսու
Լացող աչքերը բացեց:

Ջ Ա Վ Ա Խ Ք

Ջավախքը բարձր տեղ է,
Ջուր ունի կյանքի դեղ է,
Կաթն անարատ, յուղն առատ,
Աշխատավորն է հարազատ:

Յոթ տասնյակ գյուղ ունի,
Այգիներ շատ սուղ ունի,
Բնակիչը կարկուտից,
Երաշտից երկյուղ ունի:

Կովեր, խաշներ անհամար,
Բոնել են ողջ սարուդար,
Ջավախքում շատ-շատերն են
Ապրել ուղիղ երկու դար:

Խեղճ Թիֆլիսն անբաժին,
Հույսը դրել է սազին,
Հոգի ու կյանք է տալիս՝
Իր Ջավախքի մի մազին:

ԱՐԻ, ՍԻՐԵԿԱՆ, ՈՐՏԵՂ ԵՍ

Սիրեկա՛ն, սիրո ծարավ եմ,
Սիրուհուդ ջուր տուր, որտե՞ղ ես,
Սիրտս հալ ու մաշ է եղել,
Սիրո կարոտ եմ, որտե՞ղ ես:

Օտարության մեջ ուշացար,
Ինձ պաշտամունքի աղբյուր
դարձար,

Մենակ ընկած եմ սարեսար,
Կաղաչեմ, արի, որտե՞ղ ես:

Քեզ համար կորած հավք դառա,
Քո սիրո կրակով վառա,
Յար կանչելուց շղաղարա,
Արի՛, սիրեկան, որտե՞ղ ես:

Առանց յար կյանքը ին՞չ կանեմ,
Հոգուս գանձերը ու՞մ տանեմ,
Քեզ իմ սրտից ես ո՞նց հանեմ,
Արի՛, Թիֆիլուդ, որտե՞ղ ես:

Ո Վ Փ Ե Ր Ի

Դեմքով սիրուն, տեսքով սիրուն, ո՛վ փերի,
Հասակդ նուրբ, դու անթերի, ո՛վ փերի,
Շատ ջահել ես հալել-մաշել, ո՛վ փերի,
Ծա էլ դառա սիրուդ գերի, ո՛վ փերի:

Եկ, կաղաչեմ, հերիք կանչեմ, եկ, փերի՛,
Դու իմ սազն ես, հոգուս մասն ես,
Ծրգիս խասն ես, եկ, փերի՛:

Լավ հասկացա, շատ սիրուն ես, գութ շունես,
Սիրտ մաշելուց, իմացիր օգուտ շունես,
Ինչ էլ անես, կասեմ իմ կյանքը դու ես,
Խելքի արի, եղիր բարի, ո՛վ փերի:

Եկ, կաղաչեմ, հերիք կանչեմ, եկ, փերի՛,
Դու իմ սազն ես, հոգուս մասն ես,
Աշուղ դարձա, ձեռքիդ գերի, ով փերի՛:

Սեր ես դառել, սուր ես առել, ո՛վ փերի,
Սառն աղբյուրից ջուր ես առել, ով փերի,
Թիֆիլին էլ կուզե խմել, ծարավ է,
Կյանքս քոնն է, ինձ մի այրի, ո՛վ փերի:

Եկ, կաղաչեմ, հերիք կանչեմ, ո՛վ փերի՛,
Դու իմ սաղն ես, հոգուս մասն ես,
Երգիս խասն ես, ե՛կ, փերի՛:

ԽՆԱՄԻ, ՕՋԱԽԴ ՇԵՆ Է

Խնամի՛, օջախդ շեն է,
Սեղանիդ հաց, սիրտդ լեն է,
Աղջիկ ունես՝ լուսեղեն է,
Ասա, էլ ոնց գովերգեմ քեզ,
Մաղիկ ունես սիրուն ու հեզ,
Ինչ բառերով գովերգեմ քեզ:

Խնամի՛, թասը բեր գինու,
Բաց արա, խասը բեր գինու,
Խմողաց անուշ քեֆ ասա,
Էն մեծ կարասից բեր գինու,
Մեր ծաղիկների կենացը,
Էն մեծ կարասից բեր գինու:

Հարս ու աղջիկների նազը,
Թող զնգա աշուղի սազը,
Զպակսի ձեր գլխի մազը,
Սիրով կատարվի մուրազը,
Դե լից բաժակները գինի,
Խմողներին անուշ լինի:

Խնամի՛, օջախդ շեն է,
Սեղանիդ հաց, սիրտդ լեն է,

Աղջիկդ իրավ լուսեղեն է,
Թիֆլիսն ոնց գովերգի քեզ,
Ծաղիկ ունես խոնարհ ու հեզ,
Ինչ բառերով գովերգեմ քեզ:

ՅԱՐ, ՔԵՉՆԻՑ ՎԵՐՔ ԱՌԱ

Յա՛ր, քեզնից վերք առա, սերդ ինձ մաշեց,
Սրած կացին դարձավ, իմ ծառը տաշեց,
Այս տանջող, սուր ցավը տարիներ քաշեց:

էլ հերիք է, խղճա, արի, ճար արա,
Քո կրակն ինձ հալեց, քո սիրուց վառա:

Յա՛ր, շարությունով չէ, շեն բուժի վերքը,
Խելքի արի, լսիր իմ սրտի երգը,
Խոնարհիր գլուխդ, տուր ինձ քո ձեռքը:

էլ հերիք է, խղճա, արի ճար արա,
Քո կրակն ինձ հալեց, քո սիրուց վառա:

Աշուղին ով կտա մամոնա, ոսկի,
Նա միայն երգիչ է, վարպետ է խոսքի,
Թիֆլիսուց շի զատվում քո տեսքը իսկի:

էլ հերիք է, խղճա, արի ճար արա,
Քո կրակն ինձ հալեց, քո սիրուց վառա:

ԱՂԲՅՈՒՐԻՑ ԶՈՒՐ ՏԱՆՈՂ ԱՂՋԻԿ

Մեր անուշ աղբյուրից ջուր տանող աղջի՛կ,
Կանգնիր, ես իմ սազով քո տեսքը գովեմ,
Թուխ այտերդ, սև աչերդ, ծամերդ,
էդ վարդագույն, այվարդ երեսդ գովեմ:

Մեջքդ բարակ, ծոցդ նոներ են երկու,
Երկար վիզդ, փոքրիկ բերանդ գովեմ,
Լեզուդ մեղրածոր է, ծամերդ ջուխտակ,
Լուսնի պես լուսեղեն պատկերդ գովեմ:

Մեր անուշ աղբյուրից ջուր տանող աղջի՛կ,
Քո այդ թեթև, աշխույժ քայլածքը գովեմ,
Դու աշուղ Թիֆլիսն ինչքահան արիր,
Իմը պակաս, թող միշտ քո խելքը գովեմ:

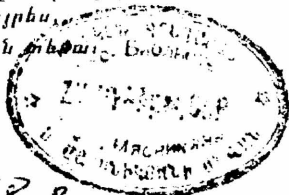
ՃԱՄՓԻՆ ՏԵՍԱ

Յայլի ճամփին մի սիրունիկ հարս տեսա,
Մեջքին շարան-շարան շորս ծալ վարս տեսա,
Գլխին վարդ էր կապել, փուշին խաս տեսա,
Տեսքով առաքինի, մտքով պարզ տեսա:

Ասի՛, ո՞ւմ սիրունն ես, յարաբ ո՞ւմ յարն ես,
Որ ջահելի սերն է բաշել քեզ սարն էս,
Զլինի քո սիրով դու նրան այրես,
Մի հրեղեն փերի, մի թառլան տեսա:

2. Աշուղ Թիֆլիս

17

2870 82

Ես մոտեցա, նա խոր նայեց աչքերիս,
Նոր շորերով զարդարվել էր իմ փերիս,
Ինձ էր փնտրում, կարոտել էր երգերիս,
Իմ անուշիկ յարին լուսեղեն տեսա:

ՀՐԱՇՔԻ ՊԵՍ ՀԱՅՏՆՎԵՑԱՎ

Հրաշքի պես հայտնվեցավ,
Տեղով հրաշք է իմ յարը,
Համեստությամբ լուսին դարձավ,
Դեմքով հրեշտակ իմ յարը:

Երբ աչքերն հառեց աչքերիս՝
Այլովեցի, հուր է յարս,
Երբ մի տաք համբույր շնորհեց,
Տեսա անուշ ջուր է յարս:

Երբ պարեց, սահելով անցավ,
Ասես զարնան բույր է յարս,
Քնրչություն, դեղեցկություն,
Միշտ հեղահամբույր է յարս:

Ոսկին, ակը իմ ինչին է,
Ամեն բանից թանկ է յարս,
Թիֆիլուն սեր, երջանկություն,
Նա է արար աշխարհս:

ՊԱՐՏԵԶ ՄՏԱ

Ես իմ սիրունու պարտեզը մտա,
Կարոտած սրտով սիրունուս գտա,
Նա ինձ վարդ տվեց, ես նրան՝ շուշան,
Ասավ՝ մի մնա մենակ փերուշան:

Սիրտս ծարավ է, սիրածս՝ աղբյուր,
Ծարաված սիրտը միշտ փնտրում է ջուր,
Կյանքում էլ ինչ սեր, թե չկա համբույր,
Սերն անմարելի ատրուշան է, հուր:

Աշուղ Թիֆլիսն իր սագին գերի,
Զի գտնում վերջը սիրո երգերի,
Թե կյանքում խնդա ու բախտը բերի,
Սերն սպեղանի կլինի վերքերի:

ՅԱՐՍ ՄՈՏԵՍ ԱՆՑԱՎ

Յարս մոտես անցավ, խռով էր, լուռ էր,
Դեմքը թախծոտ, խիստ մտածկոտ, տխուր էր,
Իմ նրան նայելը, կանչելը զուր էր.

Մոլորված նայեցի, սիրտս շահեցի,
Յարիս խռով տեսքը սել համարեցի:

Յարս վարդ էր փնջել, պարտեզը բաց էր,
Մոլոր էր, հուզված էր, դեմքը քրտնած էր,
Ասես աշխատել էր, հոգնած, հարբած էր.

Մոլորված նայեցի, սիրտս շահեցի,
Յարիս վարդ փնջելը խաղ համարեցի:

Վերջն իմացա, ամա՛ն, յարիս վիշտն էր խոր,
Առանց նրան էլ ինչ արև, էլ ինչ օր,
Մնողներն ընտրել էին փեսացու մի նոր,
Մոլորված նայեցի, վիշտս պահեցի,
Յարիս լքված սերը ցավ համարեցի:

Սիրահա՛ր, քո վարդն է հարուստի բաղում,
Ոսկեպաշտ ազոավն է նրա հետ խաղում,
Իզո՛ւր խեղճ Թիֆլի՛ի՛, քեզ էլ շեն թաղում.
Մոլորված նայեցի, լացով նայեցի,
Յարից բաժանվելը մահ համարեցի:

ՀԱՆԴԵՍ Է ԲԱՑՎՈՒՄ

Գովակա՛ն խնամիք, աննմա՛ն հյուրեր,
Անդի՛ն բարեկամներ, հանդեսն է բացվում:
Ոտի ելեր, ուրախացեր, խնդացեր,
Ախորժակը անուշ գինով է բացվում:

Առաջին բաժակը՝ ղուլգի կենացը,
Ցնծացեր, պարեցեր, «շաբաշ» կանչեցեր,
Միշտ անսպառ լինեն խմիչքն ու հացը,
Իրար շատ հարգեցեր ու «ջան» կանչեցեր:

Ջան ասողը քեֆում երբևր չի հարբել,
Չի լացել դառն օղուց, չի խախտել կարգը,
Զգուշացել, իրեն պահել է պարկեշտ,
Ինչպես պահանջում է մեր հայոց բարքը:

Շատ խմողը, իմացե՛ր, միշտ շատ է խոսում,
Կորցնում է իրեն ու վատ է խոսում,
Անպատե՛հ բաներ են բերանից հոսում,
Թիֆլի՛ին իր խալխին միշտ խոսք է ասում:

Պ Ա Ր Ե Ր Գ

Քողն երեսին, շողն երեսին,
Շաղն երեսին վարդն եկավ,
Օրոր, շորոր, հեզ ու նազով՝
Սրտիս սիրած յարն եկավ.

Հեզ ու նազով, իմ մուրազով՝
Սրտիս սիրած յարն եկավ:

Բաղով եկավ, խաղով եկավ,
Տաղով եկավ սիրունս,
Շախով եկավ, ժայտուն եկավ՝
Իմ արևը, գարունս.

Խնդուն եկավ, բաղով եկավ՝
Իմ արևը, գարունս:

Սարեն եկավ, կալեն եկավ,
Արտեն եկավ իմ սերը,
Պաղ ջրերի գովեն եկավ,
Հովեն եկավ իմ սերը.

Ջովեն եկավ, հովեն եկավ,
Ծովեն եկավ իմ սերը:

Շատ աշխույժ է, շատ թեթև է
Մեր Թիֆլիսու այս պարը,
Թող նա սիրած սազը գովի,
Ես՝ անթառամ իմ յարը.

Սազը գովի, մասը գովի,
Ես՝ անթառամ իմ յարը:

Հ Ի Ս Ն Ի *

Հիսնի, եկ քեզ սազով գովեմ,
Խաս հագիդ ատլասով գովեմ,
Գիտես, որ ես երգի ծով եմ,
Քո շենք ու շնորհքը գովեմ:

Կանանց մեջ գովական կի՛ն ես,
Ինձ համար կյանք ես, անգին ես,
Մտքով նոր ես, դեմքով հին ես,
Քո պատիվ, հարգանքը գովեմ:

Քախտավոր եմ՝ մարդասեր ես,
Ինձ շես անի դու սևերես,
Աղնիվ վարքով սիրտս գերես,
Քո հացն ու համբավը գովեմ:

Շենացրել ես իմ օջախը,
Ծաղկեցրել պարտեզն ու բաղը,
Լսիր քո Քիֆիլու խաղը՝
Նստել վերկենալդ գովեմ:

*(Հիսնին աշուղի կինն է, որը հիշատակվում է նաև այլ երգերում)

ԷՍ ԳԻՇԵՐ

էս գիշեր խնդության գիշեր,
Ծարավիս ջուր բերեց յարս,
էս գիշեր հարսանյաց գիշեր,
Ինձ հարս դառավ սիրուն յարս:

Երբ բացի քողն երեսի,
Արևից պայծառ էր յարս,
Արևն էր ասես դուրս եկել,
Միշտ լուսաշող էր էս գիշերի:
Թիֆլիս՛, կյանքդ թող խնդա,
Քեզ փառք է եկել էս գիշեր,
Քո երազների աղջիկն է
Քեզ համբույր բերել էս գիշերի:

Կ Ն Ք Ա Մ Ա Յ Ր Ը

Ալ է հագել, ալ այտերով,
Կարմիր վարդ է կնքամայրը,
Տեսեք ոնց է հարսին զուգել,
Նքն էլ մի հարս՝ կնքամայրը:
Քայլում է ոնց թիթև կաքավ,
Խնդություն է կնքամայրը,
Ծաղկի բուրմունք է տարածում,
Օծում է իր անցած վայրը:
Սանահորը ողջուն տալիս՝
Խոնարհվում է կնքամայրը,
Քեզ նման տասը ծներ՝
Քո աննման անուշ մայրը:
Ասեք, Թիֆլիսն ոնց գովի,
Գովական է կնքամայրը,
Հպարտացած ջան է կանչում
Ու քեֆ քաշում կնքամայրը:

ՅԱՐ ԱՆՈՒՇԻԿ ...

Յա՛ր անուշիկ, յա՛ր սիրունիկ, .
Յա՛ր գովական, յա՛ր,
Սիրո ծաղիկ, վարդի շաղիկ,
Յա՛ր նազելի, յա՛ր:

Շուտով արի, սրտով արի,
Սիրով արի, յա՛ր,
Իմ նվիրած վարդով արի,
Զարդով արի, յա՛ր:

Քո վառ սիրուց ես դարձել եմ
Սիրո ծարավ, յա՛ր,
Զքնաղ տեսքդ խելքս տարավ,
Սիրտս վառավ, յա՛ր:

Յա՛ր անուշիկ, յա՛ր սիրունիկ,
Յա՛ր գովական, յա՛ր,
Քո Թիֆլիուն միշտ դեղ ու ճար,
Մի ուշանա, յա՛ր:

ՍԻՐՈ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Աղջի՛, կարմիր լալան բացել է թերթը,
Արի ելնենք էրթանք Սուլդայի բերդը,
էն Մակ քարի տակով սրտանց անցկենանք,
Աղնիվ խոսք տանք իրար ու սիրով մնանք:

Ասա՛, ի՞նչ ենք անում տերտեր կամ վկա,
Երբ որ մեզնից բարձր բնությունը կա,

Մենք թող սիրենք իրար ու սիրով մնանք,
Մեր սիրո գաղտնիքը հոգով իմանանք:

Հայրդ հակառակ է՝ կտանեմ քեզ սար,
Մեզ պաշտպան դուրս կգա աշխարհը արար,
Տառապանք էլ եթե կրենք միասին,
Վատ խոսք դու չես լսի մեր սիրո մասին:

Քո թիֆլիին շունի կրթություն, ուսում,
Բայց սազի տեր մարդը դուզ խոսք է ասում,
Արի՛, արի՛, ի՞նչ ես մենակ ման գալիս,
Ուր գնանք աշուղին հարգանք են տալիս:

ԳԵՂԵՑԻԿ Է ՇՈՂՆ ԱՐԵԿԻ

Գեղեցիկ է շողն արևի,
Շաղն արտերի գեղեցիկ է,
Բայց իմ յարի վառ ժպիտը՝
Շող ու շաղից գեղեցիկ է:

Բուրմունքով է կարմիր վարդը,
Սաղիկների գեղեցիկն է,
Իսկ իմ յարը վարդից բուրող՝
Վարդից կարմիր գեղեցիկ է:

Շատ աղջիկներ եմ ես տեսել,
Շատ ժպիտներ քնքշանքով լի,
Սակայն յարիս նիստուկացր՝
Այն բոլորից գեղեցիկ է:

Գեղեցիկ է շողն արևի,
Շաղն արտերի գեղեցիկ է,
Բայց թիֆլիու սիրած յարը
Ամեն բանից գեղեցիկ է:

ԳԱՂՏՆԻՔ ՉՈՒՆԵՄ

Սազիս լարը սրտիս լարն է,
Սազից անգին բան շունեմ, յա՛ր,
Սազիցս շատ քեզ սիրեցի,
Դարձա թամամ մի սիրահար:

Սազիս ձայնը մտքիս ձայնն է,
Որ կանչում է միշտ՝ արի՛, յա՛ր,
Սազիս լեզուն ի՞՞մ լեզուն է,
Քեզ հետ սազով եմ սիրահար:

Գաղտնիք շունեմ ես իմ սազից,
Կյանքում միակ ընկերս է, յա՛ր,
Նրա հետ միշտ թափառել եմ՝
Երկրից-երկիր ու սարե-սար:

Քո Թիֆլիսն առանց սազի,
Առանց յարի չի դիմանա,
Սազով երգեմ սրտիս սերը,
Թող արար աշխարհ իմանա:

ՀԱՐՍԱՆԻՔԻՑ

Հարսի մայրը լաց է լինում
Փեսի մայրը՝ պար գալիս,
Հարսի հայրը վշտանում է,
Փեսի հայրը՝ ծափ տալիս:

Մեկն արցունքոտ, մյուսն ուրախ,
Մեկը խնդուն, մյուսը՝ ախ,

Չեմ հասկանում, թե ով շահեց,
Հանելուկ է այսօր, ավա՛ղ:

Թիֆլիսն միշտ վկա դրան՝
Նվագել ու տաղ է ասել,
Բարին մաղթել ծաղիկներին,
Երկուսին էլ լավն է ասել:

ԴՈՒՔ ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ

(Աղջկա երգը)

Իմ անդի՛ն ծնողնե՛ր, քույրե՛ր, եղբայրնե՛ր,
Բաժանվում եմ այսօր, դուք մնա՛ք բարով,
Հարս եք ճամփում արդեն հարազատին ձեր,
Հարազատն է զատվում, դուք մնա՛ք բարով:

Արդեն բոլորել է իմ օրն ու տարին,
Սիրով համբուրեցե՛ք ինձ ու իմ յարին,
Օրհնեցե՛ք, ցանկացե՛ք մեզ լավն ու բարին,
Աննման ծնողներ, դուք մնա՛ք բարով:

Մայրիկ ջա՛ն, քո անուշ կաթով եմ սնվել,
Կաթդ հալալ արա, դու մնա՛ս բարով,
Հայրիկ ջա՛ն, քո փայլուն աստղով եմ ծնվել,
Աստղը թող շողշողա, դու մնա՛ս բարով:

Հայրական տուն, հարազատ տուն, օթևան,
Հեռանում եմ քեզնից, դու մնա՛ս բարով,
Այցի կուգամ հարազատնե՛ր, ընկերնե՛ր,
Մանոթ հարևաննե՛ր, դուք մնա՛ք բարով:

Թիֆլիսն հորինեց մեզ համար խաղը,
Ծաղկել են սարերը, ծաղկել է բաղը,
Անշուշտ, մեր նոր տան մեջ կլինեմ վաղը,
Ինձ բարի՛ կամեցեք, դուք մնա՛ք բարով:

ԹՈՂ ԵՍ ԿԱՐՈՏՈՎ ՄՆԱՄ

(Մոռ երգը)

Իմ աննման սիրուն, քեզ հալա՛լ կաթս,
Կեսրանց տանից միշտ լավ անունդ իմանամ,
Մեծերի պատիվը զլխից վեր պահիր,
Նրանք սիրեն, թող ես կարոտով մնամ:

Համեստ, խաղաղ եղիր, դեմքով միշտ պայծառ,
Թուրն ասեն հալալ կաթկեր ես, բալա,
Քո վարքով բարձրացրու մեր տան պատիվը,
Նրանք պաշտեն, թող ես կարոտով մնամ:

Այս երգն էլ Թիֆլիսն գրեց ինձ համար,
Իմ աննմա՛ն աղջիկ, իմ արև անմար,
Միշտ անթառամ մնա՛ ձմեռ, թե ամառ,
Նրանց բույր տուր, թող ես կարոտով մնամ:

ԿԱՐՈՏԵԼ ԵՄ

Սիրուններից սիրուն, հե՛յ, յա՛ր,
Չքնաղ տեսքիդ կարոտել եմ,
Արի, երգով հերիք կանչեմ,
Բոյ ու բուսիդ կարոտել եմ,
Այ երեսիդ կարոտել եմ:
Շատ ման եկա քաղաք ու գյուղ,
Չտեսա քեզ նման շքեղ,
Դու ես աշուղիս ճար ու դեղ,
Ծս քո տեսքին կարոտել եմ,
Թուխ ծամերիդ կարոտել եմ:
Հիսնի՛, Թիֆլիսն կին դառար,

Թափառ երգչի երգից վառար,
Սիրեցիր, երբեք չսառար,
Ախ, քո հացին կարոտել եմ,
Խինդ ու լացիդ կարոտել եմ:

ՅԱՅԼԻ ՍԱՐԵՆ ԿՈՒԳԱՐ

Ալ էր կապել սիրած յարս,
Մեր յայլի սարեն կուգար,
Դեմքին ժպիտ, սիրտն հրավառ:
Ծաղկած սար ու քարեն կուգար:

Ջուլալ ու սառն աղբյուրներից
Ջուր էր խմել, չէր հովացել,
Անուշ յարի կարոտն ուներ,
Սերն էր նրա սրտում ծովացել:

Քայլում էր ոնց պարող կաքավ,
Սրտում շուներ ո՛չ վիշտ, ո՛չ ցավ,
Մենակ յարի տեսքին կարոտ՝
Անուշ համբույր տալու կուգար:

Կարմիր այտերն արած լալա,
Սև աչքերը ցուլացող սաթ,
Փոքրիկ բերան, բարի ժպիտ,
Լայն ճակատը՝ սպիտակ կաթ:

Յարս յայլի սարեն կուգար,
Ծաղկած սար ու քարեն կուգար,
Թիֆիլուն կյանք ու խինդ տալու,
Վարդերի պարտեզեն կուգար:

ՄԵՐ ԶՈՒՎԱԼ ԱՂԲՅՈՒՐԻ ԶՈՒՐԸ

Մեր զուլալ աղբյուրի ջուրը,
Զեմ մոռանա քո համբուլքը,
Դու ես իմ սրտի վառ հուրը.

Օրո՞ր, շորո՞ր, նազով արի՛,
Աղջի ջան, իմ սազով արի՛,
Քո սրտի մուրազով արի՛:

Կանգնել ես իլիկ կմանես,
Բրդից բարակ թել կհանես,
Աշուղի խելքը կտանես.

Օրո՞ր, շորո՞ր, նազով արի՛,
Աղջի ջան, իմ սազով արի՛,
Քո սրտի մուրազով արի՛:

Սիրած յարդ շի դիմանա,
Հայտնիր, թող մերդ իմանա,
Քեզ եմ կանչում, եկ, մի մնա.

Օրո՞ր, շորո՞ր, նազով արի՛,
Քո թիֆիլու սազով արի՛,
Մեր սրտի մուրազով արի՛:

ԳՈՎՔ ՍԻՐՈՒՀՈՒՍ

Արտ եմ ցանում, հաց ես բերում,
Բանջարը տապակած ես բերում,
Ուսիս ուսընկեր ես, յար ջա՛ն,
Կժով սառը ջուր ես բերում:

Ոչ քուն ունես և ոչ դադար,
Գործդ շես թողնում կիսկատար,
Մանում ես, գործում ես, կարում,
Գոմում խնոցի ես հարում:

Թոնիր վառում՝ հաց ես անում,
Փոքրը լա՛ կուրծքդ բաց ես անում,
Թե օֆ արավ մեկնումեկը,
Սով աշերդ թաց ես անում:

Դժվար է ճարել քեզ պես կին,
Խելացի, գործունյա, անզին,
Թիֆիլին դեռ քիչը ասավ,
Օջախի պատիվն ես մեր հին:

ԵՐԱՆԻ ԵՐԱԶԻՍ ԳԱՅԻՐ

Երանի երազիս գայիր,
Ինձ քո ձեռքով մի ջուր տայիր,
Նստեիր, մոտս մնայիր,
Երանի երազիս գայիր,
Ինձ քո ձեռքով մի ջուր տայիր:

Երանի թեքվեիր կամաց,
Տեսնեի թուխ երեսդ բաց,
Սեղմեիր գլուխդ սրտիս,
Ա՛խ, երանի, երազիս գայիր,
Ինձ քո ձեռքով մի ջուր տայիր:

Երանի, ախ, շատ երանի,
Անուշ լեզուն քո բերանի,
Թիֆիլուն սիրո խոստում տար,
Գոնե որպես մի երազ գար
Ու ինձ սիրո անուշ ջուր տար:

ԱՐԱՔՍՅԱՅԻՆ

Աղջի՛, անունդ հին է,
Ասեմ, իրոք, անգին է,
էդ քո ջրից մի պուտ տուր,
Կյանքում մեռնել կա, մին է:

Գիտես, ծնվել ենք հողից,
Ոչ թե Ադամի կողից,
Ինձ յար ասես, ես էլ՝ քեզ,
Սիրտս զարկում է դողից:

Մեր սարերում ջուրն է շատ,
Վառ ծաղկունքի բույրն է շատ,
Համբույրիդ հետ թույն էլ տաս,
Երբեք չեմ ասի քեզ վատ:

Մեր այս չքնաղ լեռներում՝
Թիֆլիս քեզ սիրեցի,
Որպես սիրո նշավակ՝
Այս երգս նվիրեցի:

Մ Ի Խ Ա Ռ Ն Ի

Կեղծ խոսքերով սեր չի լինի,
Սիրուդ դառնություն մի խառնի,
Խմածդ անուշ կաթի հետ՝
Թթու թրթնջուկ մի խառնի:

Հավ ծաղիկը վարդի թփից,
Հավ աղջիկը մորից ընտիր,

Այգում աճած ազնիվ ծառը՝
Շամպուդի քոլին մի խառնի:

Հոգով սիրունն է սիրունը,
Դեմքի գույներին մի խաբվի,
Շնորհալի բանիմացը՝
Ապաշնորհին մի խառնի:

Թիֆլիսն խրատ է կարդում,
Ինքն ուրիշի խելքին կարոտ,
Եկ հասկացիր լավն ու վատը,
Մարդը՝ նամարդին մի խառնի:

Թ Ա Մ Ա Դ Ա

Անուշ կերուխումը, ուրախ հանդեսը
Մաղկեցնող, զարդարող զարդն ես, թամաղա՛,
Գինու գավը ձեռիդ, գործիդ հաստատուն,
Դու ընդունակ, ընտիր մարդ ես թամաղա՛:

Կենացներ ես ասում խրատող խոսքով,
Աղնիվ միտքը, բնավ, չեն շափի ոսկով,
Թե Երևան գնանք, Թիֆլիս, թե Մոսկով,
Խնջույքն անիմաստ է առանց թամաղա:

Թեկուզ որքան մարդ էլ նստի սեղանին,
Աղբյուրի պես հոսի հին կարմիր գինին,
Հարբեն, իրար կանցնեն տղամարդ ու կին,
Թե շինես դու, բարիմաստ թամաղա՛:

Դու աշուղի հոգու հալալ ընկերն ես,
Սեղանին բոլորածներից բոլորից վերն ես,

Քո կարգ ու կանոնով հանդեսի տերն ես,
Երգասեր, բանիմաց, ազնիվ թամազա՛:

Քեզ ընտրել են խելքիդ ու վարքիդ համար,
Քեֆեր ես անցկացրել անթիվ, անհամար,
Դու միշտ մեծ ախպեր ես թիֆիլուս համար,
Թասդ անուշ արա, անուշ թամազա՛:

ԴԱՐՆ ԱՆՑԱՎ

Դարն անցավ, ծերացավ անցավ,
Հային մի լավ բան շթողեց,
Դարն անցավ, դավերով անցավ,
Մի շեն հուշարձան շթողեց:

Ավերվեց անթիվ օթևան,
Վաթանը մնաց որբացած,
Դարն անցավ, ցավերով անցավ,
Շենացած հայ գյուղ շթողեց:

Հույս ունենք վաղվա օրվանից,
Հույսն է ապավենը հայի,
Լույս կուզենք վաղվա օրվանից,
Շատ տոկալը սիրտ շթողեց:

Ողբում է սազը թիֆիլու,
Հեկեկանք է գալիս խորքից,
Դարն անցավ, արցունքով անցավ,
Հային Հայաստան շթողեց:

(1899 թ. դեկտեմբերի 31-ին)

ԱՎԵՏԻՍ ԵՐԳԵԼՈՎ ԱՆՑԱՆ

Ավետիս երգելով անցան,
Բայց մի ավետիս շտեսա,
Հին մեռելները կենդանացան,
Հային հարություն շտեսա:

Ինչ երգ լսում ես՝ ողբ ու կոծ,
Գաղթ, ավերում, թալան ու սով,
Լացն ու արցունքն են դառնում ծով,
Ա՛խ, մի ուրախ օր շտեսա:

Հոգնած զարկում եմ լարերին,
Նայում եմ մեր որբ սարերին,
Ավերակներին, քարերին,
Լուսաշող մի պահ շտեսա:

Թիֆլիս՛, ասում են կգա,
Համբերիր, հայի պես տոկա,
Շատ անգամ ալ շապիկ հագա,
Վա՛խ, ազգիս լավը շտեսա:

ՏՐՏՈՒՆՋ

Ջուրը եկավ, մաշեց գնաց,
Սար ու ձոր տաշեց, գնաց,
Աշխարհիս պատուհանեն
Եկողը աշեց, գնաց:

Հեղեղը տարավ արտս,
Կորցրի անգին վարդս,

Լճերն էլ թանաք դառան՝
Ձեն սպառի ծով դարդս:

Աշունը հողմն է ծեծում,
Ձմեռը՝ բուքը դաժան,
Թիֆիլի՛, մարդն արարած՝
Հոգսից ու ցավից անբաժան:

ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՐԱՏ

Մայրս խրատում էր՝ որդի մունջ մնա,
Համեստ եղիր ու շար ճամփով մի գնա,
Բարի գործի համար քեզ մեծացրի,
Բարիք արա, ծուռ ճամփով մի գնա:

Հայրս մաճն էր գովում, իր վար ու ցանը,
Գարի հացը, անժուր ապուրն ու թանը,
Կասեր՝ հարամ ուտողի վատ է բանը,
Բարիք արա, ծուռ ճամփով մի գնա:

Ծնողացս խրատները լսեցի,
Թիֆիլին եմ, կյանքում գործեցի բարի,
Արդար բան շտեսա ես ոչ մի տարի,
Ուր գնացի՝ ոտս դեմ առավ քարի...

ՍՈՒԼԴԱՅԻ ՈՂԲԸ

(1888 թվական)

Քոչոր աղան տիրել էր գյուղի հողը,
Բոլորիս բռնել էր սարսափն ու դողը,
Գյուղացու գրպանից կորել էր փողը,
Ես ահով եմ գրում այս երկու տողը:

Գյուղի տակ տարածված մեծ մարգագետին,
Խոտն ելել, հասել, թեքվել էր գետին,
Ով իմանար աղի մտքերը ետին,
Ժողովուրդը ելավ՝ քաշեց գերանդին:

Քոչոր աղան լսեց, բերեց դատավոր,
Բերեց ժանդարմներ, սուր-թուր ահավոր,
Ասավ՝ իմ թիկունքն է, օրենք, թագավոր,
Պիտի տուժի Սուլդան որպես հանցավոր:

Տեղն ու տեղը վճռվեց, որ գյուղացին
Պիտի կարոտ մնա վաստակած հացին,
Ելան՝ ծունկի իջան, բոլորը լացին,
Բայց Քոչոր աղի սիրտը չփափկեցրին:

Երեք հազար հարյուր մանեթ էր հարկը,
Թե ոնց ոխակ արած խախտում եք կարգը,
Ինչ է, «չալով ծածկա՞ծ» տեսաք աշխարհը,
Այսպես կատարվեցավ Քոչորի բարբը:

Քոչոր աղեն հանեց գյուղացու կաշին,
Երանի թե սատկեր, թքեինք լեշին,
Այսպես պիտի գրեմ օջախիս դաշին,
Որ թոռից-թոռ հիշեն հարկը Քոչորի:

Ով որ շուներ՝ հավաքեցին, բանտ դրին,
Մարեցին ու հանգան շատ օջախներ հին,
Որք, անտեր մնացին երեսա, թե կին,
Այսպիսի ողբ աչքով տեսավ Թիֆլիսին:

ԱՄԱՆ, ՌՈՒՍՆԵՐ, ՄԻՔ ԳՆԱ

Ամա՛ն, ռուսնե՛ր, մի՛ք գնա,
Անտեր մի՛ք թողնի մեր հողը,
Սուլթան-էֆենդին մեզ կուտի,
Այդ խարդախ-թալանչի գողը:

Ամա՛ն, ռուսնե՛ր, մի՛ք գնա,
Մի՛ք կտրի մեր հալալ հացը,
Գթացեք խեղճ ժողովրդիս,
Լսեք նրա ողբն ու լացը:

Օգնեցե՛ք, ինչպես օգնել էք,
Չորացրեք աչքերիս թացը,
Ամա՛ն, ռուսնե՛ր, մի՛ք գնա,
Թիֆլիին էլ որք կմնա:

ՍՈՒԼԴԱՅԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Համբարենց Վահրադի յուզբաշի վախտը՝
Կտրվեց գյուղացու վաստակը, բախտը,
Կաշի էր հանում նրա սև լախտը,
Ողբալի էր դրությունը Սուլդայի:

Տարին տասն անգամ հարկ հավաքեցին,
Ազնիվ ժողովրդի հոգին հանեցին,
Սուրբ արգարությունը հեռու վանեցին,
Ցավալի էր դրությունը Սուլդայի:

Քոչոր աղեն չոքեց գյուղացու բկին,
Պարտքի տակ լաց եղան երեխա, թե կին,

Տներից դուրս քաշեց թ'ե նորը, թ'ե հին,
Սոսկալի էր դրությունը Սուլդայի:

Գյուղն իրոք որբացավ, մի աքլոր խոսեց,
Գետակն էլ ցամաքեց, էլ ջուր չհոսեց,
Թիֆլիս՛, ծով վշտից դեմքդ ակոսվեց,
Տանելի չէր դրությունը Սուլդայի:

1 9 1 4 Թ Վ Ի Ն

Հազար ինն հարյուր տասնչորս թվին
Դավ ու սարսափ պատեց արար աշխարհին,
Ոտքի ելան պետություններ նոր, թե հին,
Ողբացին ծերերը, լացին մայր ու կին:

Մարդկանց արյունն ելավ, հոսեց, գետ դառավ,
Կոիվներում քանի՛ քաղար, գյուղ վառավ,
Չմռան ցրտին ինչքա՛ն ոտ ու ձեռք սառավ,
Քանի՛ օջախ, քանի՛ վառ արև մարավ:

Սազս ուրախության էլ մի լար շունի,
Եղբայրս զոհվել է, շիրիմին քար շունի,
Աղջիկս ողբում է, որ էլ յար շունի,
Թագավորն անգութ է, խղճի խայթ շունի:

Թնդանոթի արկը քանդեց մեր տունը,
Գաղթականների դարձանք, կորավ իմ քունը,
Անզամ խեղճ թռչունը կորցրեց յուր բույնը,
Մով ու ցամաք բռնեց մարդկանց արյունը:

ԱՐԴՅՈՔ Ո՞Վ Է, ԽԵՂՃ ԳՅՈՒՂԱՅԻ, ՔՈ ՏԵՐՐ

Կարկուտն եկավ, սրբեց տարավ արտերը,
Բազմապատկեց մարդկանց ցավը, դարդերը,
Քառամեցին պարտեղների վարդերը,
Արդյոք ո՞վ է, խեղճ գյուղացի, քո տերը:

Աղքատացած հող ու տունը ծախեցին,
Ուներից պանդուխտի պարկ կախեցին,
Հարուստները հողը առան, դաղեցին,
Արդյոք ո՞վ է, խեղճ գյուղացի, քո տերը:

Քիֆիլին ո՞ւր գնա, ո՞ւմ համար երգի,
Ցավերն անհամար են, սրտում խոր վերք է,
Արտերն հեղեղվել են, գյուղն առանց բերք է,
Արդյոք ո՞վ է, անբախտ երգիչ, քո տերը:

ՆՈՐԻՑ ԶՅՈՒՆԸ ՀԱՎՎԵՑ

Նորից ձյունը հալվեց, դաշտերն արթնացան,
Մար ու ձոր ցնծացին, ծաղկունքն արթնացան,
Հեռու երկրներից հավքերը դարձան.

Դու ո՞ւր ես, ա՛խ ո՞ւր ես,
Իմ պանդուխտ ախպեր,
Ծս քեզնով եմ ծարավ,
Արի ինձ ջուր բեր:

Հայրս կարոտ գնաց նկարդ ծոցում,
Մայրս հալվեց, մաշվեց կարոտիդ բոցում,
Ծս էլ չեմ դիմանա այս վառ հնոցում.

Դու ո՞ւր ես, ա՛խ, ո՞ւր ես,
Իմ պանդուխտ ախպեր,
Ես քեզնով ծարավ եմ,
Արի ինձ ջուր բեր:

Թիֆլիզն սազն առած քեզ շատ է փնտրել,
Հանդիպման ջերմ սիրո երգեր է ընտրել,
Զոքել, աղերսել է, աստված է խնդրել.

Դու ո՞ւր ես, ա՛խ, ո՞ւր ես,
Իմ պանդուխտ ախպեր,
Ես քեզնով ծարավ եմ,
Արի ինձ ջուր բեր:

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՈՐԴՈՒՄ

Օտար երկնքի տակ, իմ պանդուխտ որդի,
Հերիք մաշես կյանքդ, դարձի, տուն արի,
Մայրդ կորցրել է քունն ու դադարը,
Աչքերը միշտ թաց են, սրբելու արի:

Պապդ շղիմացավ, կարոտդ տարավ,
Տատդ, թոռնի՛կ, թոռնի՛կ, կանչելով մարավ,
էլ մի մնա, արի՛, կարոտս առնեմ,
Կարոտի զով ջուր տուր քո հորը ծարավ:

Մեզ թողել ես, շատ հեռու ես գնացել,
Տասը տարի օտար հողում մնացել,
Առանց քեզ մեր հացը լեզի է դարձել,
Մեր հույս, մեր ապավեն, որդի՛ ջան, արի:

ԱՍՏՎԱԾ ՉՈՒՆԻ ՉՔԱՎՈՐԸ

Չքավորին ինչ թագավոր,
Անօրեն է չքավորը,
Քանի որ հող ու փող չունի,
Աստված չունի չքավորը:

Չքավորին ի՞նչ ժամ, ի՞նչ պաս,
Երբ որ չունի թանով սպաս,
Ինչի՞ն է պետք աջն ու խաչը,
Երբ ձեռքով չի բռնում մաճը:

Հոգսերը ծով, կարիքը շատ,
Հացի կտոր չունի մի մատ,
Աչքերն առած արյուն ու մահ,
Դատաստանից չունի նա ահ:

Թիֆիլուս պես թափառում է,
Հաց է փնտրում չքավորը,
Երբ է նրա հալին նայել
Հարուստների թագավորը:

Ի՞ՆՉ ԱՆԵՄ

Թողել եմ օջախս, թողել եմ հողս,
Անտուն գաղթական եմ, վերջացավ փողս,
Ունեցվածքս արավ ոսոխը՝ թալան,
Թափառական, որբ, անտեր եմ, ի՞նչ անեմ:

Գիշերն իմ աչքերին երբեք քուն չի գա,
Կինս սովից մեռավ, էլ ետ տուն չի գա,

Որդիներս մշակ, ինձնից շատ հեռու,
Անտեր նահատակ եմ դառնում, ի՞նչ անեմ:

Սազս վաճառեցի մի հացի համար,
Ցավերս բազմացան, դարձան անհամար,
Ինձնից խոռվել են գարուն, թե ամառ,
Աշուն, ձմեռ ու ձյուն եկավ, ի՞նչ անեմ:

Խեղճ Թիֆլի՛, էլ ապրելու հույս չկա,
Տունդ ավեր, այս քողտիկում լույս չկա,
Մուժ անտառ է, այստեղ արտի բույս չկա,
Անհույս ու անտեր եմ մեռնում, ինչ անեմ:

(Քաղթի առաջին օրերին աշուղի ընտանիքը պատսպար-
վել էր Բակուրիանի անտառում շինած մի քողտիկում):

ՄՇԵՑԻ ԱԽՊԵՐ

Մշեցի՛ ախպեր, ա՛խ, վաթան երգիր,
Մնացել ես որբ ու առանց երկիր,
Թափառական ես, խեղճ ու տարագիր,
Մշեցի՛ ախպեր, վաթանդ երգիր:

Ծով դարդիդ համար քեզ հետ ես լացի,
Օջախիս դուռը լայնորեն բացի,
Մեր խոնջայի մոտ նստեցինք հացի,
Մշեցի՛ ախպեր, ախ վաթանդ երգիր:

Երգդ տխուր է, երգդ ողբագին,
Գովում ես հողդ, օրրանդ հին,
Այնտեղ ես թողել ծնողներ ու կին,
Մշեցի՛ ախպեր, ցավերդ երգիր:

Երգող մարդը միշտ թեթևանում է,
Երգը դարդերը կիսում, տանում է,
Հույսը լավ բան է, տես լուսանում է,
Եկ, Թիֆլիսու հետ լուսաբաց երգիր:

Փ Ո Ղ

Քո ստեղծողն անիծվի,
Հարուստի զարդարանքն ես, փո՛ղ:
Անիրավության, դավերի,
Ցավերի ծուղակն ես, դու փո՛ղ:

Ում գրպանում շատ ես լինում,
Կատու է, առյուծ ես շինում,
Տխմարից գիտուն ես ծնում,
Չարիքների շարիք դու, փող:

Աղնիվ մարդկանց մոտ շես գնում,
Պարկեշտից հեռու ես մնում,
Եղբայրը եղբոր դեմ սրում,
Տեղով անեծքի բուն ես, փո՛ղ:

Դու ես ծնում գող, ավազակ,
Գրպանահատ, անպիտք զավակ,
Մովահեն՝ կողոպտող նավակ,
Ողբերգության աղբյուր ես, փո՛ղ:

Թիֆլիին քեզ միշտ ատել է,
Փողսպաշտին նախատել է,
Սալը գրկած աշխատել է,
Հալալ է ապրել, հարա՛մ փող:

ՅՏԱՐ ԶԱՄՓԱՆԵՐ

Հե՛յ, օտա՛ր ճամփաներ, մոլորվել եմ ես,
լեզու անք, ասեք, դեպի ո՞ւր գնամ,
Մի որք գաղթական եմ՝ զարկված ու զրկված,
Անտեր, անօգնական, ասե՛ք ո՞ւր գնամ:

Առաջին անգամն եմ կոխում ձեր հողը,
Օտարիս օգնեցեք, բարին կամեցեք,
Տուն ու տեղից զրկեց ինձ շար ոսոխը,
Գոնե դուք, ճամփանե՛ր, բարեկամացեք:

Եկան հեղեղեցին մեր գյուղերը շեն,
Ավերեցին, տարան, տիրացան հողին,
Զարդեցին իմ ազնիվ խալխին լուսեղեն,
Օգնեցեք, ճամփանե՛ր, ասեք՝ ո՞ւր գնամ:

Վիշտս պատմեմ չեք դիմանա իմ ցավին,
Աշխարհով մեկ թափառում է ազգս հին,
Անտերունչ ողբում են ծեր, մանուկ ու կին,
Ինձ ուղեցույց դառեք, բարի՛ ճամփաներ:

Դժբախտ ասողի տակ է ծնվել իմ հայր,
Վզին փաթաթվել է կարիքն ու մահը,
Երգիչ Քիֆիլուս էլ պատել է ահը,
Ինձ տանող ճամփանե՛ր, ասե՛ք ո՞ւր գնամ:

Վ Ե Ր Կ Ա Ց

Նիրհելու ժամանակը չէ,
Քնել շի կարելի, վեր կաց,
Վառ երազներդ վերջացրու,
Քնել շի կարելի, վեր կաց:

Թուրքի գյուլլենն ալ ու կրակ,
Մեր գլխի վերենն գնաց,
Զալպ են տալիս, կոտորում են,
Քնել պետք չէ, շուտով վեր կայ:

Զար Սուլթանը արնածարավ,
Ողջ հայերին է կոտորում,
Դու էլ հայ ես, աչքդ լավ բաց,
Քնել պետք չէ, շուտով վեր կաց:

Դու էլ, աշուճ, սազդ նետիր,
Երգել չի կարելի, վեր կաց,
Թիֆլի՛հ՝, ողջ ազգդ է կորչում,
Մի ձար, հնար գտիր, վեր կաց:

ՀՈՎՆ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻՆ

Բաթումում տնից զուրկ մուրացկան էի,
Թումանյանի գալն իմացա, գնացի,
Վիշտս ավելացավ՝ ցավը լսելով,
Ժողովրդիս ողբն իմացա ու լացի:

Հույսով ասավ՝ մի լոկոսնի քո սազը,
Մեկ ազատութունն է բերել էս դարը,
Պիտի ցնծա հայոց դաշտն ու սարը,
Պիտի ծաղկի շոր անպատն ու քարը:

Նա ինձ սիրոփում էր, բայց ինքն էր տկար,
Վախենամ շատ գործեր թողնի կիսկատար,
Արտասովում էր սիրած կինը անդադար,
Էլի բախտ էր՝ տեսա վարպետին հանճար:

Հիշեցի ողբալի Անուշը, Մարոն,
Խղճալի Գիքորը, սիրահար Մարոն,
Արյուն է հեղվում Կարինից-Տարոն,
Մեզ չգթաց բնավ Եվրոպան պարոն:

Հանճարեղն հիվանդ էր, վշտով հեռացա,
Նրա ցավն հիշելով, իմը մոռացա,
Լեյս դարդերի ծովում լալով կուրացա,
Թիֆլիս խաչ, հավատ թողի ուրացա:

Ս Ի Ա Յ Ո Ւ Ն

(Հիշատակ)

Բազում երգերի, հեքիաթի վարպետ,
Ջավախքի արև, աշուղ Սիայի,
Չես մեռել, դու կապրես միշտ առհավետ,
Ժողովուրդը փառքդ հոգում կպահի:

Բանավեճ է եղել, հաղթել ես շատին,
Երբեք չես խնայել տմարդին, վատին,
Չարին, «օձ քաղաքի» դեմ արիւր պատին,
Վնաս չեկավ սազիդ լարի մի հատին:

Թիֆլիսն եմ՝ ամեն վայրկյան քեզ ծառա,
Լեզու առած ես քեզանից դաս առա,
Քո ջանքերով երգ ու սազի տեր դառա,
Դու իմ անմահ, վարպետ, անպարտ Սիայի:

Ջ Ի Վ Ա Ն ՈՒ Ն

Երգիչների երգիչ, ազնի՛վ Ջիվանի,
Զավախքի պարծանքն ես, Զավախքի վարդը;
Բնավ չի թառամի, անմեռ կմնա,
Քո ցանած ծաղիկը, քո տնկած վարդը:

Երգերդ խրատող, բառերդ ոսկի,
Հայի սրտից կուզան տաղերդ բոլոր,
Հսողը խելքիդ, շնորհքիդ դասից
Կթողնի ետ կգա իր ճամփից մոլոր:

Դու ազնվացնում ես ծոմոված հոգին,
Ցույց ես տալիս արդար ճամփեն լուսավոր,
Զարդում, հերքում ես հնոց աղաթները սին,
Քո խրատող խոսքով, երգով փառավոր:

Քո ծանոթ Թիֆլիին քեզ էլ ո՞նց գովի,
Զունի քո քանքարը, շունի քո լեզուն,
Շիտակ հոգիդ թող ինձնից չխռովի,
Եթե ասեմ՝ նոր Սայաթ ես, իմաստուն:

ԱՐՈՎՅԱՆԻ ԽՆԴՐԱՆՔԸ

Ծարավ եմ գիտության, ով ազնի՛վ Պարրոտ,
Խնդրում եմ կատարես իղձս, փափագս,
Որպես քո զավակը ինձ Դորպատ տանես,
Խնդրում եմ կատարես իղձս, փափագս:
Մեզ հավերժ վկա է Արարատ սարը,
Նրա սուրբ պատկերը, սառույցն ու քարը,
Օգնի՛ր, որ միշտ հնչի հայոց քնարը,
Անկատար մի թողնի միտքս, մուրազս:

Գու էստոն ես, ես մի հայ եմ, պատանի,
Ազգս տառապում է սրից Սուլթանի,
Եղիր բարի, բռնիր ձեռքս, վեր հանի,
Անկատար մի թողնի միտքս, մուրազս:

Տերտեր ու տիրացու, անգետ ու անբան՝
Կորստի են մատնել երկիրն հայկական,
Խաղարամուղները դեմ են գիտության,
Անկատար մի թողնի իղձս, փափագս:

Թիֆլիսն եմ, այս երգը հորինեցի,
Աբովյանի ջերմ փափագը գրեցի,
Ես էլ սագս իմ ազգին նվիրեցի,
Կիսկատար մի թողնի իղձս, փափագս:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆՅԱՆԻՆ

Նեղվում է ազգդ շարաշար,
Արի՛, զորավա՛ր, որտե՞ղ ես,
Պարսից գնդերը հալածող,
Մեր քա՛ջ բարերար, որտե՞ղ ես:

Մեր տունն ավերակ է դառել,
Ազգդ շար Սուլթանին գերի,
Գու վե՛հ հերոս Ավարայրի,
Կսպասենք, արի՛, որտե՞ղ ես:

Դադարեց մեր երգն ու տաղը,
Ավերվեց շենացած թաղը,
Գուցե մեզ էլ մորթեն վաղը,
Փրկություն, արի՛, որտե՞ղ ես:

Վանքին, ժամին աղոթելով,
Մովի շափ արցունք թափելով,
Զուր հույսերով մեզ խաբելով,
Կսպասենք, արի՛, որտե՞ղ ես.

Սագիս լարն եմ հնչեցնում զուր,
Թիֆիլուն ո՞վ կտա կեռ թուր,
Քաջ զորավա՛ր, փրկություն տուր,
Կանչում ենք, արի՛, որտե՞ղ ես:

ԳՅՈՒՄՐԻ ՔԱՂԱՔ

Ես քեզ այցի եկա մի օր,
Շիրակի շեն, Գյումրի՛ քաղաք,
Իմ Զավախքի ախպեր ու սեր,
Հարազատ ընկեր ես, քաղա՛ք:

Սիրեցի քո բարքն ու լեզուն,
Ինչպես իմ հարազատ,
Իրգեցի քո հանդեսներում,
Զգայով մեր տան պես ազատ:

Շիրինի ջրից խմեցի,
Արագածն էր սիրելի շատ,
Զիվանուն էլ հանդիպեցի՝
Լրացրի խոսքս կիսատ:

Ես քեզ տեսա, շատ հիացա,
Շիրակի շեն, Գյումրի՛ քաղաք,
Իմ Զավախքի ախպեր ու սեր,
Թիֆիլուն սիրելի քաղաք:

Հ ա վ ա ս ի

Սազ եմ բերել, վարպետ, խնդրեմ ընդունես,
Թե ավել, թե պակաս, Հավասուդ ներես,
Ինչ ցունկաս, նոր սազով միշտ գլուխ բերես,
Իմ անգին ուսուցիչ, ազնի՛վ Թիֆիլի:

Տարիներով քեզ հնազանդ մնացի,
Քո շնորհիվ միտքս, աչքերս բացի,
Ջանջ շխնայելով հասցրիր հացի,
Հայրական հոգու տեր, անգի՛ն Թիֆիլի:

Թ ի ֆ ի լ ի

Դասերդ ավարտել՝ վարպետ ես դառել,
Քո վարպետին նվեր նոր սազ ես առել,
Ում հետ էլ մրցել ես՝ հաղթանակ տարել,
Քեզ բարի ճամփա, իմ լավ Հավասի:

Այսօր բաժանվում ես, երգիչ ես արդեն,
Բայց երբ է սոխակը գատվել իր վարդեն,
Գիշերը շեմ քնել՝ իմ սրտի դարդեն,
Քեզ բարի ճամփա, իմ լա՛վ Հավասի:

Հ ա վ ա ս ի

Ի՛նչ բառեր որոնեմ, ի՛նչ գույներ գնա՛րեմ,
Որ լավերից լավը քեզ համար ընտրեմ,
Թե սխալմունք ունեմ, թողություն խնդրեմ,
Միշտ բարու մեջ մնաս, բարի՛ Թիֆիլի:

Սազս ուսած կանցնեմ քո ճանապարհով,
Տուր քո ճարտար ձեռքը և մնա՛ս բարով,

Նթե սրտիս շուշեն շարդեն քարով,
Քեզ միշտ պարտական է քո սան Հավասին:

Թ Ի Ֆ Ի Լ Ի

Գնա, լավ ծառայիր քո ժողովրդին,
Բարև առ, բարև տուր հային, թե թուրքին,
Բարձր պահիր աշուղական բարբը հին,
Ճամփիդ՝ վարդ ու մեխակ, երգիշ Հավասի:

Սիրով ընդունում եմ քո նվեր սազը,
Հալալ իմ ջանքերը, իմ տված դասը,
Զպակասի էդ քո գլխի մի մազը,
Ճամփիդ՝ շուշան, սիմբիլ, գուսան Հավասի:

Հ ա վ ա ս Ի

Ներողամիտ եղիր քո սանին նորից,
Գոհացա ձեզանից ու ձեր շնորհից,
Դժվար է բաժանվել իմ Հիսնի մորից,
Միշտ շնորհապարտ եմ ես քեզ, Թիֆլիսի:

Թ Ի Ֆ Ի Լ Ի

Շնորհքով մարդ ես, կաճես, Հավասի՛,
Քեզ աշուղ համարիր հասարակ դասի,
Թե նեղվեմ, Թիֆլուղ օգնության հասի,
Ուժդ ժողովրդից միշտ առ ու գնա:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Դիմիկ Բագրատունի.—

Աշուղ Թիֆլիսու գրական ժառանգութիւնը	3
Աշուղ	9
Մնվալ	9
Ինքս ինձ	10
Իմ սազը	11
Հազար մազից հաց եմ կերել	12
Երազ	13
Ջավախք	13
Ով փերի	14
Խնամի, օջախդ շին է	15
Յար քեզնից վերք առա	16
Աղբյուրից ջուր տանող աղջիկ	17
Ճամփին տեսա	17
Հրաշքի պես հայտնվեցավ	18
Պարտեզ մտա	19
Յարս մոտես անցավ	19
Հանդես է բացվում	20
Պարերգ	21
Հիսնի	22
էս գիշեր	22
Կնքամայրը	23
Յար անուշիկ	24
Սիրո խոստովանութիւն	24
Գեղեցիկ է շողն արևի	25
Գաղտնիք շունեմ	26
Հարսանիքից	26
Դուք մնաք բարով	27
Թող ես կարոտով մնամ	28
Կարոտել եմ	28

Յայլի սարեն կուգար	29
Մեր զուլայ աղբյուրի ջուրը	30
Գովք սիրունուս	30
Երանի երազիս գայիր	31
Արաքսայային	32
Մի խառնի	32
Թամադա	33
Դարն անցավ	34
Ալիևտիս երգելով անցան	35
Տրտունջ	35
Մնողական խրատ	36
Սուլդայի ողբը	37
Ամա՛ն, ուսնե՛ր, մի՛ք գնա	38
1914 թվին	39
Արդյոք ո՞վ է, խեղճ գյուղացի, քո տերը	40
Նորից ձյունը հալվեց	40
Պանգուխտ որդուս	41
Ասաված շունի շքավորը	42
Ի՞նչ անեմ	42
Մշեցի ախպեր	43
Փող	44
Ստար ճամփաներ	45
Վեր կաց	45
Հովհ. Թումանյանին	46
Սիայուն	47
Ջիվանուն	48
Արովյանի խնդրանքը	48
Վարդան Մամիկոնյանին	49
Գյումրի քաղաք	50
Հավասին սազ է նվիրում իր վարպետ Թիֆլուս	51

ԱՇՈՒՂ ՔԻՖԻԼԻ

... Ե Ր Գ Ե Ր

Խմբագիր՝ Հ. Չորանյան,
Նկարիչ՝ Լ. Վարդանյան,
Գեղ. խմբագիր՝ Ա. Քողրիա
Տեխնիկական խմբագիր՝ Է. Աղսախալյան,
Սրբագրիչ՝ Ա. Բոստանչյան

ԻԲ 1981

Հանձնված է շարվածքի 22.01 1982 թ.

Ստորագրված է տպագրության 8.02. 1982 թ.

Լույ. 01752, ֆորմատ 70X90 1/32 թուղթ № 1

Տառատեսակ՝ գրական: Տպագրությունը՝ բարձր:

Պայմ տպագրական մամուլ 2,048: Հաշվ. հրատ.

մաւուլ 1,95: Տիրած 2000 օրինակ: Պատվեր 78:

Գինը՝ 25 կոպ.

«Մերանի» հրատարակչություն, 380008

Թբիլիսի, Բուսթավելու պողոտա 42:

Վրացական ՍՍՀ հրատարակչությունների,

պոլիգրաֆիայի և գրքերի առևտրի գործերի

սիտական կոմիտեի Ախալքալաքի տպարան,

Մախարաձեի փող. 38

აშუღ თიფილი
სიმღერები

(სომხურ ენაზე)

გამომცემლობა „მერანი“, 380008
თბილისი, რუსთაველის გამზ. 42
საქართველოს სსრ გამსახელების
ახალქალაქის სტამბა, მახარაძის ქ. № 38

АШУГ ТИФИЛИ
ПЕСНИ

(На армянском языке)

Издательство «Мерани», 380008
Тбилиси, проспект Руставели 42
Ахалкалакская типография
Госкомитета Грузинской ССР
по делам издательств,
полиграфии и книжной торговли,
Ахалкалаки, ул. Махарадзе 38

Handwritten text in a stylized script, possibly a signature or name, appearing as "Lupulup".

891.99

A-64